

in dergelijke
den, die zijn
hij zelf wel
ft vallen, hij
K. S.

antwoorden
beantwoorden
(nog minder;
ag algemeen

volgende (ik
ntwoord ver-

n „De Refor-
lankbaar, dat
icht voor het
ren het tegen-

k, ben ik ge-
lijkheden, die
eld zag.

en erkenning
robt wel eens
ps (als ik mij
nee zitten, en
un zeer wel-

n te erkennen
en-recht-van-
dat gelovigen
te voegen (of
het voor mij
n „afgeschei-
met het Herv.

wettige kerk
al eerder had-
was er toch
ettig instituut.
Kerk? Men
renden moes-
matie te bren-
ge geschiedenis
at de Afschei-
Kerk weigerde

t heden niet
rs in de Herv.
zaamheid leven
maar... ge-
t voor u, dat
aring van de
erde plaats

erdedigd: men
verlaten, zon-
lie kerk, waar
En natuurlijk
ter men aan-
arin men ge-
at (reformatie
een plaats een
iet zo, dat wie
t, zich er ten
g heeft onver-

? 7) Men mag
coeders in het
het onwettige
rmeerde broe-
kerk zelf, die
zijn? 8)

iek met Prof.
richten als er
et, als er een
v. de methode
ch een tijdlang
geweest — dat
en. Welk was

woord:
iet-kerken
aten van een
g der ambten,
hoogstens van
tot een zekere
amheid. Pluri-
et christendom
e groote lijnen
te onderdeelen

aan hebbende.
n in elgen huis
eloofde eenheid
zoodra DEZE
nst des Heeren.
zou 't vandaag
e gereformeer-
wingen tot een
ier. Maar God
k daarin rust.
Christus ver-
voorschrijven,
lter Hem aan-
gebleken het

hervormde instituut om te zetten, wie durft beweren,
dat een volgende doeleantie het roer niet zal zien om-
werpen?

6) Ten spoedigste — d.w.z. door directe gehoorzaam-
heid, hetzij alleen, hetzij gezamenlijk in een publieke
worsteling. Wie de Herv. Kerk van heden door zulk een
worsteling zou helpen in het „wederkeeren tot den waar-
achtigen dienst des Heeren” is, als het instituut ver-
anderd is, daarmee in de wettige kerk teruggekeerd,
want (zie onder 3) dan zou de hereeniging met de Gere-
formeerde Kerken dadelijk geschieden. Zouden deze
laatste dat niet willen, dan hielden zij zelve op de wet-
tige kerk te zijn.

7) Als dit geplaatst is voor de consequentie. Een
nieuwe constellatie kan voor een nieuwe actie nieuwe
mogelijkheden bieden.

8) Zeker, zeker; maar hoe velen plaatsen haar voor
de „Entscheidung”, behalve dan op papier?

9) In zulke gevallen treden beide instituten „in de
crisis”. Om wettig te blijven, moeten ze dadelijk begeeren
naar elkaar toe te komen. Aan deze begeerte en aan
het ondernemen van pogingen tot haar verwerkelijking,
hangt de wettigheid af. Zou het nieuwe instituut (1886)
wél willen, en het oude (1834) niet, dan zou het oude
ophouden wettig te zijn.

M.i. klopt dit alles volkomen met de tot nu toe ont-
wikkelde gedachten. De vraag inzake 1886 is mij al
vaker gesteld: daarom grijp ik deze gelegenheid gaarne
aan, om met een enkel woord mijn meening op dit punt
toe te lichten en concreet te maken. K. S.

Jeugdboeken.

Omdat het weer de tijd is, dat men zoekt naar
een boek, dat geschikt is als geschenk voor een
jongen of meisje uit het gezin of den familiekring,
voeg ik in artikelverband samen de korte bespre-
kingen van eenige jeugdboeken, die wachten op
aankondiging onder „Boekbespreking”. Misschien
kan dit artikel voor onze lezers een keuze makke-
lijker maken.

Allereerst herinner ik dan aan het boek van
Mevr. C. Jongejans-de Groot, *Tom Wel-
ders*, dat enkele weken geleden reeds werd be-
sproken in de bovengenoemde rubriek. Als jeugd-
boek van uitstekende kwaliteiten, innerlijk zoowel
als uiterlijk, verdient het in een verband als dit
zeker nog eens vermelding.

Een boek voor jonge meisjes over een jong
meisje is *Map van Ree* door Ada Tijmes-
Jonkman (uitg. W. D. Meinema, Delft). Het
is het levendige, boeiende, frissche verhaal van
schoolmeisjesleven, geconcentreerd om de figuur
van Map van Ree. Vreugden en verdrietelikheden
wisselen elkaar in bonte veelheid af, zonder dat
van de opzettelijkheid sprake is, die zooveel boeken
van dit genre smakeloos maakt. Gezinsatmosfeer
en schoolomgeving, maar ook de analyse van per-
soonlijke gesteldheid krijgen de volle maat van
gespannen aandacht en het geheel rust op een
principiële basis. 't Is een goed boek, dat voor de
schoolgaande meisjes uit onze gezinnen aanbeve-
ling verdient.

Hetzelfde geldt van het boek van M. Praams-
ma, *Op den rand van het nest* (Konings Uitg.
Mij N.V., Baarn), een soortgelijk verhaal. De om-
geving is hier die van een meisjesinternaat en de
hoofdfiguur is een nieuweling, die kort voor
haar intrede in deze gemeenschap haar vader
heeft verloren, en nu met verdriet en heimwee te
worstelen heeft. De tactvolle leiding van de direc-
trice en de vriendschappelijke omgang der mede-
leerlingen (die beide uitstekend worden getekend)
doen het kind haar evenwicht terugvinden. Om
dezen hoofdinhoud heen staat het schoolgebeuren,
dat zijn climax vindt in het eindexamen en zijn
resultaten. Ook hier is de positieve kracht een
waarde-element, dat het boek voor onzen kring
zeer geschikt maakt.

Eveneens voor meisjes (maar dan wat oudere)
bestemd, is *De vacantie-emoties van juf-
vrouw Begijntje*, door Annie Vreeland
(uitg. G. F. Callenbach, Nijkerk). In dit verhaal
wordt de invloed ten goede geschetst van een iet-
wat ouderwetsche, maar innerlijk rijke juffrouw
op een modern meisje, dat cynisch en onbevredigd,
zoekt naar wezenlijken levensinhoud en dien vindt
door den omgang met Begijntje. Voor velen van het
type van deze Eva Vernaart (het meisje) kan de
lectuur van dit boek van beteekenis, en wat meer
zegt, ten zegen zijn.

Een jeugdboek is ook het reeds eenigen tijd ge-
leden verschenen *Cosmo*, de generaal, door
Johanna Breevoort (uitg. N.V. U.M. E. J.
Bosch, Amsterdam), maar de jeugd, aan wie dit
boek ter lezing wordt gegeven, moet niet te jong
zijn, en omdat de verwickelingen van het verhaal
eenig concentratie-vermogen eischen en omdat de
verhoudingen, waarvan verteld wordt (familiege-
beuren met veel donkere kanten) boven kinderbe-
vatting liggen. Wel treden jongensfiguren op den
voorgond, maar de hoofdpersoon is toch een
ouder (de man die „Cosmo, de generaal” bijge-
naamd wordt) en dat stempelt de sfeer van het

boek uiteraard tot een andere, dan in het jeugd-
boek regel is. Verdienstelijk zijn in dit verhaal
verschillende beschrijvingsmomenten en vooral ook
het streven, om den christelijken toon te treffen.

Natuurlijk zijn er onder de nieuwe jeugdboeken
ook eenige over vliegtochten. Voor het vliegwezen
in den uitgebreidsten zin bestaat een schier onge-
limiteerde belangstelling en elke toevoeging aan het
reeds zeer groote aantal vlieg-boeken vindt debiet.
En niet alleen de techniek van de luchtvaart heeft
de aandacht, maar, zooals de heer Plesman schrijft
in het voorwoord van een der nieuwe bijdragen tot
het soort, „vooral ook de romantische zijde van
de luchtvaart oefent een groote aantrekkingskracht
uit op den mensch en in het bijzonder op de
jeugd”. Uitsluitend jeugdboeken zijn de vliegtocht-
verhalen, die ik te noemen heb, niet (er zijn wél
speciale jeugdboeken op dit gebied, b.v. „Rond den
aardbol per vliegmaschine” van Beyer), maar ze
zullen toch bij de jeugd allereerst belangstelling
vinden en zijn voor jeugdige enthousiasten in elk
geval een welkom geschenk.

Een van deze boeken gaat over den Uivertocht.
Onder den titel *Wij in de Melbourne-race*
stelde Mr P. J. Mijksenaar uit verslagen en
reportages een geregeld verhaal samen, van dat de
deelnemende vliegtuigen Engeland verlieten, tot
op de huldiging van de Uiverbemanning in
Soerabaja.

Dit actueel gebeuren in zijn voorbereiding en ver-
loop behandeld te zien (bovendien met foto-illu-
straties aanschouwelijk gemaakt) zal velen tot het
boek zich aangelrokken doen gevoelen.

Breder van opzet is het boek van H. P.
Geerke, *Wij vliegen om de wereld*. Het
vertelt van het pionierswerk op het gebied der
luchtvaart ter inleiding op de beschrijving van
de groote vliegtochten over werelddeelen, bergen
en zeeën, de tochten van Willy Post en Harold
Gatty, van Balbo met zijn Italiaansch eskader,
van Elly Beinhorn en Lindbergh, ook de expedities
naar het Poolgebied en den Mount-Everest. Het
boek (uitgegeven door J. M. Meulenhoff te Am-
sterdam) is vlot en onderhoudend geschreven en
van een mooi illustratie-apparaat voorzien. En
omdat het belangrijke momenten uit de luchtvaart-
historie behandelt, is het van meer dan momen-
teele beteekenis.

Zeer gewenscht is eindelijk ook het boek van den
vlieger-schrijver A. Viruly, *Wij vlogen naar
Indië*, dat kortgeleden in zijn achtsten druk
verscheen en dat op instructieve wijze de erva-
ringen en waarnemingen, de lusten en de lasten
van den Indië-vlieger beschrijft. Ook voor vol-
wassenen is dit boek bestemd, maar als jeugd-
boek is het toch ook heel geschikt, beter nog
dan het meer op de mentaliteit van den oudere
gerichte „Cockpit” van A. van Veenendaal (dat
overigens als bijdrage tot de nationale luchtvaart-
literatuur van zeker niet mindere beteekenis is).

Eindelijk wijs ik degenen, die een goed jeugd-
boek zoeken op de collecties, die de uitgevers Cal-
lenbach, Bredée en Meinema aan de markt hebben
gebracht. Het zijn z.g. „Zondagsschooluitgaven”,
maar die — althans geldt dat voor de grootere
deelen — in hun inhoud, hun stof, hun bewerking,
zoowel als in hun uiterlijke verschijning, met het
volste recht „jeugdboeken” genoemd kunnen wor-
den. De achterland, die dit genre vroeger had
bij het moderne, royale neutrale-jeugdboek is ge-
heel ingehaald. En de op het positieve gerichte
inhoud maakt ze voor onzen kring verre daar-
boven te verkiezen. Het noemen van titels en het
aangeven van inhoud en beteekenis is in dit ver-
band niet noodig. Jachius Boekbeoordeeling, die
ik in een der vorige nummers van ons blad heb
aangekondigd, verstrekt ten deze alle gewenschte
gegevens. Aan dit artikel-met-bepaalde bedoeling
voeg ik de vermelding van deze groote rubriek toe,
om de mogelijkheid van keuze-doen te vergrooten.

Wie er moeite voor wil doen om voor eigen kin-
deren of die uit familie- en vriendenkring een goed
en geschikt boek te zoeken, behoeft niet verlegen te
staan.

C. T.

OPVOEDING EN ONDERWIS

De Geschiedenis der Paedagogiek van de Middeleeuwen.

Naar de gewoonte in ons blad willen wij hier
aankondigen de verschijning van het tweede stuk
van het tweede deel van onze „Inleiding tot de
theoretische Paedagogiek”.

Dit tweede deel behandelt de geschiedenis der
paedagogiek. Het nu verschenen stuk bespreekt
in ongeveer 220 pagina's de geschiedenis van op-
voeding, onderwijs en opvoedkunde in de Midde-
leeuwen.

Ter kennismaking met dit werk geven wij onze
lezers hier een citaat uit § 7 van hoofdstuk X.
Wij behandelen daar het godsdienstig onderwijs

en de godsdienstige opvoeding in de Middeleeuwen
in ons vaderland.

Wij gelooven dat dit citaat voor zichzelf spreekt.
„Mogen we nu aannemen, dat de toestand met
betrekking tot het godsdienstonderwijs in de ge-
zinnen in de laatste der Middeleeuwen belangrijk
verbeterde, dan is daarmee tevens een uiterst
gewichtige wijziging in de totaal-constellatie van
de opvoedingspraktijk geconstateerd. Immers de
gezinnen vormen de kernen van den levenssamen-
hang. Wat eenmaal als een goed in het gezins-
leven werd binnengedragen, wordt althans stellig
gedurende den leeftijd van twee geslachten als een
waardevol bezit erkend. En daarmee ontvangt
het geheele leven dan ook een stempel.

Natuurlijk moeten we nu de vraag stellen, welk
het karakter was van de vroomheid, die men in
de gezinnen vond.

In de eerste plaats vinden we dit karakteristieke,
dat in heel het leven de dienst Gods en de vroom-
heid als de groote dragende kracht wordt erkend.
Van het allerpriste der jeugd tot op den ouder-
dom werkte het godsdienstig onderwijs op het
leven in. Gezin en school, biecht en preek, lectuur
en kunst, alles werkte mede om het leven te bren-
gen onder den hand van den dienst Gods. Zien
wij het wél, dan is de eeuw vóór de reformatie
hier in de Nederlanden, wat het religieus karakter
van het leven aangaat, alleen slechts te vergelijken
met de beste jaren uit onzen bloeitijd. Stellig is het
aan de Gereformeerden bijna nimmer gelukt een
zoo algemeen ingevoerde huiselijke godsdienstige
opvoeding in hun kring te vinden. We moeten dit
eerlijk erkennen. Dat niet te doen, moge voor
sommige anti-papistische drijvers aangenameer zijn,
het doet aan de historie onrecht; en bovendien
laat het verschillende verschijnselen uit den tijd
van de reformatie ten eenenmale onverklaard. De
eeuw vóór de reformatie heeft de reformatie voor-
bereid, juist door haar godsdienstonderwijs.

Maar naast dit karakter van algemeenheid, valt
ons in het type van het godsdienstonderwijs der
vijftiende eeuw ook iets anders op.

Iets, waaruit blijkt, dat toch ook het godsdienst-
onderwijs in de vóór-reformatische eeuw weer
gansch anders was dan wij, wanneer wij enkel
maar zijn lof hooren, zouden denken. Het is dit,
dat het godsdienstonderwijs in dien tijd niet in
de eerste plaats gekarakteriseerd werd door de
prediking van de vergeving der zonden in Chris-
tus en de gemeenschap met een verzoend God en
Vader, maar door het feit, dat de schuldbelijdenis
voor een christen telkens weer van noode is. Men
bezag het leven des geloofs vanuit het oogpunt
van zonde en boete allereerst. Is de Gereformeerde
catechisatie een voorbereiding voor de belijdenis
des geloofs, in de vóór-reformatische eeuw, hoe-
zeer overigens ook te prijzen, was het catechetisch
onderwijs voorbereiding voor de ootmoedige
schuldbelijdenis, die telkens in den biechtstoel
werd herhaald.

En zooals licht te begrijpen is, werd ook in het
huiselijke godsdienstonderwijs eenzelfde tendenz
gevoonden. Terecht schrijft Dr Troelstra: „In den
biechtstoel werd de vrijmoedige geloofsbelijdenis
omgezet in een ootmoedige schuldbelijdenis, terwijl
het gebed maar al te zeer verlaagd werd tot een
werktuigelijk toegepast boetmiddel of tot een vorm
van het devote leven. Door dit alles werd onge-
twijfeld wel in menig hart de vraag wakker, die
later Luther pijnigde: „Hoe krijg ik een genadigen
God?” Doch eerst de reformatie zette naast het
leerstuk der zonde dat der verlossing weer op
den voorgrond. In tegenstelling tot de eerste vraag
en antwoord van den Heid. Catechismus wordt de
vijftiende-eeuwse catechese eigenaardig geken-
schetst door den aanhef van een veelgelezen volks-
boek over de Tien Geboden: „Der sielen troest
legel an hiliger lere ende aen bebrachtinge der
hiliger scrift”.

Vandaar dan ook, dat meer het vrome leven dan
de kennis der waarheid hoofddoel was bij het
onderwijs. „Die tafel des kersteliken leuens” be-
gint als volgt:

„Hier beghint een goede vermaninghe ende een
boexken, datmen niet die tafel des kerste-
liken leuens, daermen claerlic in vindt wat
een goet kerstenmensche sculdich is te weten,
ende die alle goede kerstenen sculdich sijn in
horen husen te hebben voer hem seluen, voer hoer
kinderen ende voer hoer ghesinne.

Ten eersten.

Als een mensche des smorghens op staet, soe
sal hi sinen god, sinen scepper, dancken ende
louen, ende ouerdencken dat hem god gescepen
heeft nae hem seluen, ende lesen ten minsten een
pater noster, ende een aue maria op sinen knyen
voer sinen bedde wt ynnicheit sijns herten. Ende
dan sel hi opsetten dat hi alle die dach
die gheboden gods houden wil totter
doot toe.”

Ten anderen.

Als hi gaet dan ter kerken, so sal hi mit
ynnicheit een heel misse horen. Ende sal ouer-
dencken dat liden ons liefs heren ihesu cristi.
Ende lesen sijn heylighe vijf wonden, vijf pater

1) Hier en in „ten anderen” en „ten derden” spatiering van
mij. W.